
SOME THOUGHTS ABOUT HUMOR IN EDUCATION AND LITERATURE

Jovanka Denkova

Faculty of Philology, Goce Delchev University – Shtip, Republic of Macedonia
jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Abstract: Laughter is an instinctive activity which besides facilitating social communication, can ennoble and pedagogical system. Since children are by nature oriented to visual perception, humor and comics are suitable methodological tools for the adoption of new educational content.

Laughter is an instinctive activity and specific alternative to reality. Humor is indifferent to all social and cultural environments in all times. The various types of humor and his divergence as a communication technique and unavoidable phenomenon in the conceptualization of human experiences.

Compared to the previous decade, modern education is realized in all circumstances and volatile communication in different social environment, which is reflected in the sensibility of the young generation. In such conditions, the traditional model of learning is difficult to meet the challenges of today, thus being the current socio-pedagogical problem. Leading European methodologists indicate the need for harmonization of teaching practice with contemporary challenges. Education continually strives to meet the fundamental values of human life, but it often seems daunting and no joy. The ratio of joy and health is a major factor in the development of a young person, because humor is a refreshing in the teaching process. An impression is that the laughter didactic opportunities are fully exploited in the Macedonian educational system. The traditional notion of frivolity in the game and laughter in the serious school setting, compromise situation as a human characteristic wit gradually neglected and suppressed in teaching practice.

Keywords: humor, laughter, theories, education.

НЕКОЛКУ РАЗМИСЛИ ЗА ХУМОРОТ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО И КНИЖЕВНОСТА

Јованка Денкова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија
jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Резиме: Смеата е инстинктивна активност којашто освен што ја олеснува општествената комуникација, може да го облагороди и педагошкиот систем. Бидејќи децата по природа се ориентирани на визуелната перцепција, хуморот и стриповите се погодни методолошки инструменти за усвојување на нови образовни содржини.

Смеата е инстинктивна активност и специфична алтернатива на реалноста. Хуморот е индиферентен кон сите социјални и културни опкружувања во сите временски периоди. Разните видови на хумор и неговата дивергентност како комуникациска техника и како незаобиколен феномен се во концептуализација на човековите искуства.

Во однос на претходното десетолетие современото образование се остварува во сè попроменливи комуникациски околности и во различно општествено опкружување, што се одразува и во сензибилитетот на младата генерација. Во таквите услови на традиционален модел на учење тешко можат да се задоволат предизвиците на денешницата, што се наметнува како актуелен општествено-педагошки проблем. Водечките европски методичари упатуваат на потребата на усогласување на наставната пракса со современите предизвици. Образованието постојано тежнее кон исполнување на темелните вредности во човечкиот живот, но тоа често пати изгледа застрашувачки и без радост. Соодносот на радоста и здравјето е главен фактор во развојот на една млада личност, поради тоа хуморот претставува едно освежување во наставниот процес. Се стекнува впечаток дека дидактичките можности на смеата не се во потполност искористени во македонскиот образовен систем. Традиционалното сфаќање на несериозноста во играта и смеата во сериозниот училишен амбиент доведува во ситуација духовитоста како човечка карактеристика постепено да се занемарува и потиснува во наставната пракса.

Клучни зборови: хумор, смеа, теории, образование.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

1. ВОВЕД

Смеата е инстинктивна активност којашто освен што ја олеснува општествената комуникација, може да го облагороди и педагошкиот систем. Бидејќи децата по природа се ориентирани на визуелната перцепција, хуморот и стриповите се погодни методолошки инструменти за усвојување на нови образовни содржини.

Смеата е инстинктивна активност и специфична алтернатива на реалноста. Хуморот е индиферентен кон сите социјални и културни опкружувања во сите временски периоди. Разните видови на хумор и неговата дивергентност како комуникациска техника и како незаобиколен феномен се во концептуализација на човековите искуства.²⁵

Хуморот и смеата се појави од човековото секојдневие на кои сме толку навикнати, што престануваме да ги забележуваме, занемарувајќи ја битната улога што ја играат во општеството. Тие имаат значајни функции кои ги одредуваат хиерархиските односи меѓу луѓето, помагаат при решавањето или создавањето на конфликти, но и културно ги обележуваат заедниците. Следствено, хуморот не само што е присутен во секојдневната комуникација меѓу луѓето, туку тој се проткајува во сите сфери на човековиот израз.

2. ТЕОРИИ ЗА ХУМОРОТ

Според Serafini и Coles²⁶, теориите за хуморот можат да се подведат под три категории: 1. функционални или олеснувачки теории кои нудат објаснувања за вредноста на смеата, 2. стимулативни или когнитивни теории, кои се осврнуваат на изненадувачките настани и неможноста да се разбере што е она што ги прави нештата смешни, и 3. теории на супериорност во кои се анализираат одговорите на луѓето на хумористичните настани и феномени и каде се прави обид да се објасни зошто луѓето сметаат дека одредени работи се смешни. Постојат многу критичари и аналитичари кои ги претставуваат основните теории на хуморот, од нив ќе ги издвоиме класификациите на современите теоретичари за хуморот како Раскин (Raskin, 1985), Атардо (Attardo, 1994), и Морреал (Morreall, 2009), кај кои преовладува поделбата на трите главни и општо-прифатени теории на хуморот, кои претходно ги споменавме.²⁷ И покрај општата прифатеност на ваквата тројна класификација, таа навидум не остава место за теории на хуморот кои ги комбинираат горенаведените теории, како што се: лингвистичките, книжевните и физиолошките теории за хуморот. Но суштински, и лингвистичките и книжевните теории на хуморот би можеле да се вклопат во една од горенаведените три категории, со оглед на тоа што тие или се обидуваат когнитивно да го објаснат механизмот на хуморот, или се обидуваат да откријат кои се општествените и психолошките фактори кои влијаат врз неговото создавање и приемање. Што се однесува до физиолошките теории на хуморот, тие, всушност, повеќе се занимаваат со смеата и со појавите кои предизвикуваат смеа, а не се врзани со хуморот, така што не е чудно што таа теорија не може да се вклопи во оваа таксономија. Сепак, очигледно, е дека постојат теории кои не можат стриктно да се поведат под која било од горенаведените теории. Такви се согледувањата на голем број теоретичари, филозофи и психолози кои поставиле теории за хуморот уште пред да биде воспоставена таква класификација, и комбинираат повеќе аспекти од трите категории, како на пример: Анри Бергсон, Сигмунд Фројд и Артур Кестлер. Битно е да се напомене дека голем дел од авторите кои пишувале на темата хумор и смеа немале намера да создадат конкретна теорија. Но и покрај тоа, досегашните дискусии и прегледи на хуморот ги именуваат овие размислувања како „теории“ од практични причини. На ова прашање се осврнува и Кит-Спигел: „Повеќето тврдења се всушност описи на услови под кои би се доживеал хуморот, отколку обиди да се објасни хуморот“ (Keith-Spiegel 1972, 5). Суштината на таканаречената "теорија на супериорноста" се состои во хумористичното доживување на настан, ситуација

²⁵ Marinko Lazzarich, *Comic Strip Humour and Empathy as Methodological Instruments in Teaching*, Croatian Journal of Education, Vol: 15 (1/2013), pages: 153-190.

²⁶ Frank Serafini and Richard Coles, *Humor in Children's Picturebooks*, The Reading Teacher, Volume 68, Issue 8, pages 636–638, May 2015.

²⁷ Arvo Krikmann, *Contemporary linguistic theories of humour*, Folklore (Estonia) 33, 2006, 23.04.2017, https://www.researchgate.net/publication/26484702_Contemporary_Linguistic_Theories_of_Humour

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

или карактеристика која го наведува субјектот да се чувствува доминантен, т.е. супериорен во однос на објектот на хуморот. Во таа смисла, задолжителен елемент на хуморот е очигледна или прикриена агресија, потсмев или подбив врз одреден објект. Поддржувачите на оваа теорија сметаат дека во секоја шега или хумористична забелешка постои некој или нешто што бидува исмеано, па на тој начин постоењето на „невини шеги“ (како што ги нарекува Фројд) е невозможно. Истовремено, хуморот е средство со кое умствено може да се победи противникот, па смета се предизвикува секојпат кога ќе почувствуваме триумф над другиот. За да го утврдиме главното начело на "теоријата на несоодветствувањето" можеме да ја цитираме Кит-Спигел, која дава јасна дефиниција за основата на оваа теорија: „Хуморот кој произлегува од неповрзани, несоодветно комбинирани идеи или ситуации кои скршнуваат од секојдневните обичаи се основата на теориите за несоодветствувањето“.²⁸ Со други зборови, оваа теорија секогаш претпоставува одредена двојност во значењата на концептите или појавите што го поимаме. "Теоријата на опуштањето" е исто позната како психоаналитичка теорија или пак теорија на ослободување, олеснување или економичност. Авторите кои се занимавале со теоријата на хуморот ја именувале и класифицирале оваа теорија на различни начини, но генерално таа означува поимање на хуморот кое се темели на една основа идеја. Основното начело на овие теории е дека хумористичната смеа е резултат на ослободување на вишок енергија. Со други зборови, нашата умствена и емоционална енергија ја насочуваме во еден правец, кон одредено очекување. Во еден момент на шегата или било која друга хумористична ситуација, фокусот се менува, при што емоциите кои растеле во нас одеднаш стануваат непотребни и се исфрлаат во вид на смеа. Во поново време еден од најплодните обиди за теоријата на хуморот го даде Жерар Женет. Може да се каже дека неговата теорија за хуморот е „класична“. Жерар Женет верува дека релативизмот е можен за надминување на перцепцијата на „субјективно-објективниот“ карактер на хуморот. Женет привидно тврди дека комично го нарекуваме се она што не засмејува и тоа е субјективизмот којшто е потребен за објаснување на феноменот хумор: „нема комични предмети, има само комична релација“.²⁹ Според ова, што ќе биде смешно зависи од релацијата или интеракцијата која е воспоставена меѓу субјектот и објектот и со сигурност не може однапред да се тврди дали таа врска ќе резултира со смеа. Освен Женет, овде ќе ги спомнеме и Миливој Солар и Сретен Мариќ. Солар тврди: „хуморот кој предизвикува смеа во животот се појавува во голема мера на можности“. Комичните елементи во стварноста зависат од тоа во кои уметнички цели се употребуваат³⁰. Сретен Мариќ тврди дека: „комично е она што предизвикува смеа“³¹. Смеата не е строго книжевна- теориска категорија туку настанува како интеракција помеѓу предметот и реципиентот, што значи дека смеата е физиолошки резултат на одредена естетска релација.

3. СМЕАТА И ХУМОРОТ КАЈ ВОЗРАСНИТЕ И ДЕЦАТА

Хуморот е еден посебен вид на внатрешна човекова експресија. Психолошкото, филозофско и естетичко осмислување на феноменот на хуморот се манифестира како еден вид на катарза и духовна релаксација. Од тој аспект за хуморот може да се зборува како неизбежен елемент во некои дисциплини како што се: филм, сликарство, уметност и музика. Но, хуморот нигде не е толку присутен и функционален како што е во книжевноста, независно од тоа за кој жанр станува збор. Меѓутоа, самата класификација на книжевност за деца и книжевност за млади ја наметнува потребата за хуморот да се зборува на различни нивоа.

Возрасните водат сметка за тоа на кој и каде се смеат. Нивното смеење често е наместено. Таквиот хумор не настанува како последица на душевно задоволство, туку преминува во морален став на оној кој се смее спрема личноста со која се смее. Хуморот на возрасните има свој поттекст во кој често е скриена злобата, иронијата, сожалувањето. Возрасните се смеат не само кога им е нешто смешно, туку и кога им налага самата ситуација или кога соговорните го бараат тоа од нив.

Децата се смеат повеќе и почесто. Нивното смеење е природно, непосредно и допадливо. Чист, отворен, емотивен без парадокс и алузија, но сугестивен бидејќи е искрен и разигран како планински поток, а јасен и провиден како длабока, бистра река.³² Čengić, зборувајќи за хуморот во творештвото на Бранко Ќопиќ,

²⁸ Patricia Keith-Spiegel, "Early Conceptions of Humor: Varieties and Issues.", Goldstein & McGhee, 1972, str.7.

²⁹ Žerar Ženet, „Da umreš od smeha“, u: *Figure V*, prev. Vladimir Kapor, Svetovi, Novi Sad, 2002, str. 153-154.

³⁰ Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1980, str.192.

³¹ Sreten Maric, „Zapis o smehu“, u: *Glasnici apokalipse*, Nolit, Beograd, 1968, str.18.

³² Миомир Милинковиќ, Неки видови хумора у савременој книжевности за децу, Норма VII, Сомбор, бр.1-2, 2001, стр.66-67.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

потенцира дека „хумористот и детето на светот гледаат со слични очи, детето не ги познава, а хумористот не ги признава правилата на животот, кои луѓето одамна ги измислиле за да се сопнуваат од нив“.³³

Според Огњановиќ³⁴, „хуморот ги спојува имагинацијата, играта и реалноста, на еден алузивен, ироничен, нонсенсен начин“.

Во однос на претходното десетолетие современото образование се остварува во сè попроменливи комуникациски околности и во различно општествено опкружување, што се одразува и во сензибилитетот на младата генерација. Во таквите услови на традиционален модел на учење тешко можат да се задоволат предизвиците на денешницата, што се наметнува како актуелен општествено-педагошки проблем. Водечките европски методичари упатуваат на потребата на усогласување на наставната пракса со современите предизвици. Образованието постојано тежнее кон исполнување на темелните вредности во човечкиот живот, но тоа често пати изгледа застрашувачки и без радост. Соодносот на радоста и здравјето е главен фактор во развојот на една млада личност, поради тоа хуморот претставува едно освежување во наставниот процес. Се стекнува впечаток дека дидактичките можности на смеата не се во потполност искористени во македонскиот образовен систем. Традиционалното сфаќање на несериозноста во играта и смеата во сериозниот училишен амбиент доведува во ситуација духовитоста како човечка карактеристика постепено да се занемарува и потиснува во наставната пракса.³⁵

Бројни се придобивките од користењето на хуморот во училишниот образовен амбиент. Пред сè, во тој контекст, можат да се спомнат: привлекување внимание и провоцирање на мисли/размислувања, ги ослободува креативните капацитети, помага за стекнување на нови пријателства, ја подобрува комуникацијата, им помага на децата да се изборат со тешките моменти, може да развие интерес за изучување на други култури, смеењето и хуморот се здрави и релаксираат, развиваат позитивен став и позитивна слика за себе, мотивира и дава енергија, хуморот ги решава проблемите, и на крај, кога учениците уживаат во тоа што го читаат, тоа го зголемува квалитетот и квантитетот на прочитаното.³⁶

4. ЗАКЛУЧОК

Хуморот во книжевното дело се појавува како медиум во меѓучовечките односи, договори, тактики на однесување, навики и гестови кои имаат свои одредени улоги, свои комуникациски значења. Врз основа на гореизнесеното, може да се заклучи дека хуморот е составен дел од човековото постоење, а особено од суштествувањето на детето, зашто детскиот живот е игра низ која детето постојано учи. Како што и претходно се кажа, единствено низ игра која е привлечна и забавна, детето ќе ги усвои новите знаења, однесување, навики и сл. Како што истакнува и Stamenić, токму од тие причини, без хуморот во функција на играта, книжевноста за деца скоро и да не е можна, како што не може да се замисли ни светот на детето. Детето ја сака смеата, веселото расположение, и тоа го прави детето среќно и здраво во психофизичка смисла. Затоа, елементи на хумор ќе пронајдеме во детските приспивни песни, особено во песните за животните, каде народниот поет го гради хуморот така што ги доведува животните во ситуации кои не одговараат на нивната природа.³⁷ Било да е хуморот во книжевноста за деца и образованието на најмладите, наивен, нонсенсен, анегдотски, хумор кој произлегува од играта на зборови, кој произлегува од испревртениот редослед на зборовите, римата, животните, оживотворувањето на неживите предмети и појави, исмевање на негативни карактерни особини, итн., тој како уметничка категорија треба да го

³³ Enes Čengić, Čorićev humor i zbilja III. Zagreb, Globus, 1987, (кај Љиљана С.Костић и Миомир Милинковиќ, Хумор у поезији за децу Бранка Ђопића, Зборник радова, Учитељски факултет, Ужице, бр.17, 2015, стр.11-24.)

³⁴ Д. Огњановиќ, Дечје доба, Пријатели деце, Београд, 1997, стр.16 (Кај Љиљана С.Костић и Миомир Милинковиќ, Хумор у поезији за децу Бранка Ђопића, Зборник радова, Учитељски факултет, Ужице, бр.17, 2015, стр.11-24.)

³⁵ Marinko Lazzarich, Comic Strip Humour and Empathy as Methodological Instruments in Teaching, Croatian Journal of Education, Vol: 15 (1/2013), pages: 153-190.

³⁶ Claudia E. Cornet, Learning through Laughter: Humor in the Classroom, Phi Delta Kappa Educational Foundation, Bloomington, Ind., 23.04.2017, <https://eric.ed.gov/?id=ED276028>

³⁷ Ivana Stamenić, Humor u književnosti za decu, 23.04.2017, <https://www.scribd.com/doc/164221240/Humor-u-Knjizevnosti-Za-Decu>

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

проткајува образованието на најмладите и книжевноста наменета за нив, исто како што го проткајува детскиот свет.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] E. Čengić, Ćorićev humor i zbilja III. Zagreb, Globus, 1987, (кај Љиљана С.Костић и Миомир Милинковић, Хумор у поезији за децу Бранка Ћопића, Зборник радова, Учитељски факултет, Ужице, бр.17, 2015, стр.11-24.)
- [2] F. Serafini and R. Coles, Humor in Children's Picturebooks, *The Reading Teacher*, Volume 68, Issue 8, pages 636–638, May 2015.
- [3] Ivana Stamenić, Humor u književnosti za decu, 23.04.2017,
<https://www.scribd.com/doc/164221240/Humor-u-Književnosti-Za-Decu>
 - A. Krikmann, Contemporary linguistic theories of humour, *Folklore (Estonia)* 33, 2006, 23.04.2017,
https://www.researchgate.net/publication/26484702_Contemporary_Linguistic_Theories_of_Humor
- [4] M. Lazzarich, Comic Strip Humour and Empathy as Methodological Instruments in Teaching, *Croatian Journal of Education*, Vol: 15 (1/), p: 153-190, 2013.
- [5] M. Solar, Teorija književnosti, *Školska knjiga*, Zagreb, p.192, 1980.
- [6] P. Keith-Spiegel, "Early Conceptions of Humor: Varieties and Issues.", *Goldstein & McGhee*, p.7, 1972.
- [7] S. Maric, „Zapis o smehu”, u: *Glasnici apokalipse*, Nolit, Beograd, p.18, 1968.
 - A. Smuts, Humor, *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 23.04.2017,
<http://www.iep.utm.edu/humor/>
- [8] Ž. Ženet, „Da umreš od smeha“, u: *Figure V*, prev. Vladimir Kapor, Svetovi, Novi Sad, p. 153-154, 2002.
- [9] Д. Огњановић, Дечје доба, Пријатељи деце, Београд, 1997, стр.16 (Кај Љиљана С.Костић и Миомир Милинковић, Хумор у поезији за децу Бранка Ћопића, Зборник радова, Учитељски факултет, Ужице, бр.17, 2015, стр.11-24.)
- [10] М. Милинковић, Неки видови хумора у савременој књижевности за децу, *Норма VII*, Сомбор, бр.1-2, стр.66-67, 2001.